

TÜRKİYE'DE ÇEVRE SÜRELİ YAYINCILIĞININ GELİŞİMİ

Yrd. Doç. Dr. Gülizar ÇAKIR SÜMER

İnönü Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi,
Kamu Yönetimi Bölümü

ÖZET

Çevre sorunlarıyla birlikte çevreye yönelik ilgi düzeyi de artmıştır. Disiplinlerarası bir alan olması yönüyle hemen her disiplin çevreye ilgilenmekte, araştırmalar yapmakta ve sonuçlarını yayımlamaktadır. Türkiye'de sadece çevreye yönelik olarak yayımlanan süreli yayınlar, 20. yüzyılın ikinci yarısından sonra ortaya çıkmış ve zamanla önemli gelişme göstermiştir.

Türkiye'de çevreye yönelik makale türü yayınlar öncelikle başka alan dergilerinde yer almış ve 1960'lı yıllardan itibaren ise doğrudan çevreye yönelik süreli yayınlar ortaya çıkmaya başlamıştır. Çevrenin bir uzmanlık ve önemli bir sorun alanı olarak belirmesiyle birlikte de sadece çevreye yönelik makalelerin yer aldığı dergi, gazete ve bültenler yayımlanmaya başlamıştır. Bu araştırma kapsamında Türkiye'de 94 adet çevre süreli yayını belirlenmiş ve bu yayınlar üzerinden çevre süreli yayıncılığının gelişimi ortaya konulmaya çalışılmıştır. Araştırma sonucunda, çevre alanında yayın yapan çeşitli nitelikteki dergi, gazete ve bültenlerin sayısının, 1960'lı yıllardan günümüze kadar olan süreçte sayıca arttığı ancak bunlardan çoğunun yayımının durduğu belirlenmiştir. Aynı zamanda çevre süreli yayıncılığında, gönüllü çevre örgütlenmelerinin daha etkin olduğu ortaya çıkmıştır. Bu anlamda makale, Türkiye'de çevre süreli yayıncılığının gelişimini dönemsel olarak ortaya koyan bir çalışma olması bakımından önem taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Çevre süreli yayınları, çevre süreli yayıncılığı, çevre dergileri, çevre gazeteleri, çevre bültenleri

DEVELOPMENT OF ENVIRONMENTAL PERIODICAL PUBLISHING IN TURKEY

ABSTRACT

Interest level in environment increased along with the environmental problems. Since environment is an interdisciplinary field, almost all of the disciplines engage in environment, make research about it and publish their results. Periodicals in Turkey, which have been published only about environment, have appeared after the second half of the 20th century and they have seriously advanced in the course of time.

Publications like articles concerning environment in Turkey appeared first in the magazines of different field but since 1960s purely environment-oriented periodicals have begun to be drafted and published. Magazines, newspapers and bulletins which exclusively comprise articles about environment were started to be published along with

the emergence of the environment as a field of specialization and problems. In this paper, an effort has been made to set forth the development of environmental periodicals. To attain this aim, 94 environmental periodicals being published in Turkey were identified. As a result of the research, it was reported that the number of the magazines, newspapers and bulletins in various characteristics dealing with the environmental issues increased gradually from 1960s to date but it was also found that the publishing of many of them was stopped. Furthermore, it became clear that voluntary environmental organizations were more effective in publishing of the environmental periodicals. In this respect, this article is important since it is a paper which displays the development of the publishing of environmental periodicals in Turkey in terms of periods.

Keywords: *Environmental periodicals, environmental periodical publishing, environmental magazines, environmental newspapers, environmental bulletins.*

I.GİRİŞ

İnsanlık tarihinde önemli gelişmelerin kaydedilmeye başlandığı Sanayi Devrimi, aynı zamanda büyük çevresel yıkımların da ortaya çıktığı bir dönem olmuştur. Bu süreçte doğanın kendini onarma gücü ve yeteneği aşıldığından, erozyon, kuraklık, heyelan gibi en eski ve bilinen çevre sorunlarının yanında, çok değişik adlarla ifade edilen çevre sorunları da ortaya çıkmıştır. Küresel iklim değişikliği, biyolojik çeşitliliğin azalması, ozon tabakasında delinme, ormansızlaşma gibi küresel boyutlara ulaşan çevre sorunları bunlara örnek olarak verilebilir.

Sanayi Devrimi ve aydınlanma düşüncesi, çevre sorunlarının artmasında olduğu kadar çevreye yönelik duyarlılıkların oluşup gelişmesinde de temel dayanak noktası olmuştur. Doğaya ilişkin bilinçlenme, sanayileşmiş toplumların sorunlarıyla başlamıştır (Görmez, 2007: 65). 20. yüzyılın başlarında, özellikle sanayileşmiş toplumlarda, çevre sorunlarının doğrudan insan hayatına yönelik olarak ortaya çıkan zararları karşısında, çevre sorunları dikkat çeken ve önemsenmeye başlanan bir olgu haline gelmiştir.

Bu sorunların yöneticilere ve kamuoyuna duyurulması amacıyla, duyarlı kişilerce yazılar yazılmış ve konuya dikkat çekilmeye çalışılmıştır. Öncelikle gazetelerde haber olarak yayımlanan yazılar, zamanla bilimsel nitelikteki makalelerin, popüler ve bilimsel kitapların ve çevrenin konu edildiği süreli yayınların yayımlanması biçiminde gelişme göstermiştir. Çevre sorunlarının gittikçe derinleşen boyutu ve çevreye yönelik artan ilgi düzeyi, çevreyi önemli bir disiplin haline getirmiştir. Bu süreçte çevre bir disiplin olarak gelişme göstermiş, bu alanda çok sayıda yazılı kaynak üretilmiştir.

Çevre sorunlarına yönelik kamuoyu oluşturmada ve çevre sorunlarının hem bilim camiasında hem de kamuoyunda tartışılan bir konu haline gelmesinde, bu yazılı kaynaklar önemli bir yer tutmaktadır. Bu yazılı kaynaklara ek olarak doğrudan çevreyi amaç edinen ve yayınları çevre ağırlıklı olan dergiler de yayımlanmaya başlamıştır. Bu kaynaklar arasında özellikle,

doğrudan çevreyi amaç edinen çevre süreli yayınları önemli birer kaynak olarak gelişmiştir.

Basın Kanunu'nda yer alan tanıma göre süreli yayın; “belli aralıklarla yayımlanan gazete, dergi gibi basılmış eserler ile haber ajansları yayınlarını” (Basın Kanunu, 2004:Mad.2) ifade etmektedir. Başka bir tanıma göre ise süreli yayın (periodical) “düzenli veya belirtilmiş, genellikle yıllıktan daha sık aralıklarla, önceden belirlenmeyen bir zamana kadar çıkarılan veya çıkarılmasına niyet edilen; her sayısı normal olarak makaleler, hikâyeler ve başka yazılar içeren bir süreli yayın” (TÜBİTAK,1980:437) olarak tanımlanmaktadır. Süreli yayınlar, güncel bilginin okuyucu kitlesiyle paylaşılması ve son gelişmelerin takip edilip tartışmaya açılması bakımından olduğu kadar bilimsel düşüncenin gelişmesinde de önemli bir işleve sahiptir.

Türkiye’de farklı disiplinlerde süreli yayınların gelişimi ve süreli yayınlarla ilgili çeşitli türden çalışmalar yapılmış ve “süreli yayıncılık” önemli bir inceleme konusu haline gelmiştir.

Bugün Türkiye’de “çevre”, bir disiplin olarak gelişme göstermiş ve diğer bütün disiplinlerle ilişkisi olan bir alan haline gelmiştir. Türkiye’de çevrenin bir disiplin olarak gelişmesinde, Türkiye’de ortaya çıkan çevre sorunlarının yanında, çevrenin uluslararası düzeyde önemli bir konu haline gelmesi ve bu yönde yapılan uluslararası çalışmalar da etkili olmuştur. Çevrenin giderek yükselen bir ilgi ve araştırma alanına dönüşmesi, sadece çevre konularına yer veren yayınların yayımlanması sürecini de başlatmıştır.

Araştırma sonuçlarını kitap, rapor ve benzeri basılı yayın türlerine oranla daha kısa sürede okuyucuya sunmaları bakımından çevre süreli yayınları önemli bir araçtır. Ancak, bu süreli yayınların gelişim sürecini ortaya koyan çalışmalar pek gelişmemiştir. Bu çalışmanın amacı, Türkiye’de çevre konularına yönelik makalelerin ve tartışma konularının yayımlandığı ve çevre süreli yayınları olarak adlandırılan gazete, dergi ve bültenlerin gelişiminin ortaya konulmasıdır. Çevre süreli yayıncılığı ortaya konulurken, bu yayınların ortaya çıkış dönemleri, yayına devam durumları ve yayımlayan birimler gibi ölçütler esas alınarak bir çözümlenmeye gidilmiştir.

Süreli yayınların ortaya konulmasında, Türkiye çevre bibliyografyaları, Türkiye Akademik Dergiler Bibliyografyası, Milli Kütüphane web sayfası, çevreye yönelik çeşitli kitap ve makalelerin kaynakçaları, çevre alanında araştırmalar yapan akademisyenlerin web sayfaları (yayın listeleri) incelenmiştir. Çevreye yönelik süreli yayın yayımlayan çeşitli kurum ve kuruluşlarla iletişime geçilerek, mevcut bilgiler doğrulanmış ve yeni bilgiler elde edilmiştir. Çevre süreli yayıncılığının gelişimi ortaya konulurken yalnızca bugün yayımlanan veya yayımlanmaya devam eden dergi, gazete ve bültenler değil, geçmişte yayımlanmış fakat çeşitli nedenlerle yayımına son verilmiş yayınlar da incelemeye alınmıştır.

II. GENEL OLARAK DÜNYADA ÇEVRE SÜRELİ YAYINCILIĞI

Çevre sorunları, genel olarak sanayi devrimiyle birlikte önemli bir dönüşüm sürecine girmiştir. Dolayısıyla çevre sorunlarından ilk ve en çok etkilenen toplumlar sanayileşmiş ülkeler olmuştur. Bunun doğal bir sonucu olarak çevre sorunlarına ve çevre korumaya yönelik ilk yazılı kaynaklar da bu ülkelerde yayımlanmıştır.

Kömür kullanımına bağlı olarak ciddi düzeye ulaşan İngiltere'deki hava kirliliği 1661'de John Evelyn tarafından yazılan *Fumifugium* adlı kitaba konu olduğunda, yaygın kirlilik ve bunun sağlık üzerine olumsuz etkileri çoktan fark edilmiştir (Ponting, 2000: 314).

ABD'li George Perkins Marsh tarafından 1864'te basılan *Man and Nature* adlı yayın da çevre tahribatının küresel boyutlara ulaştığını kanıtlamış (Tont, 2000: 22) ilk çevre kitaplarından biridir. Bu iki kitap, gelişmiş batılı ülkelerdeki çevre sorunlarına yönelik olarak yazılmış olan sadece iki örnektir. Bu yayınlara ek olarak yalnızca çevrenin konu edildiği, çevre sorunlarının ve çevre değerlerinin ele alındığı dergi, magazin ve bülten türü süreli yayınlara da yine ilk kez bu ülke grubunda rastlamak mümkündür. Ulaşılabilen ve tespit edilen en eski tarihli çevre süreli yayınları, sanayi devrimini öncelikli gerçekleştirmiş ülkelere aittir. Bu dergiler, sadece yayımlayan ülkenin değil aynı zamanda dünyanın da en eski tarihli dergilerini oluşturmaktadır.

Amerikan Doğa Bilimcileri Derneği tarafından 1867'de ilk sayısı yayımlanan *American Naturalist* adlı dergi dünyanın en eski tarihli dergilerinden biridir (The American Naturalist, 2010). Disiplinlerarası bilimsel, uluslararası özelliğe sahip olan ve 1869 yılında ABD'nde yayın hayatına başlayan ve 2010 yılında 465. cildini yayımlayan *Nature Dergisi* (Nature, 2010) 140 yılı aşkın süredir yayımlanan doğa ve doğal hayatın konu edildiği dergilerden biridir.

Watson (1974) tarafından yapılan ve çevre süreli yayınların yer aldığı bibliyografya bu konuda temel alınacak kaynaklardandır. Çalışmada yer alan en eski tarihli çevre süreli yayınlarının bazılarının 19. yüzyıla kadar uzandığı görülmektedir. Bu anlamda *Sierra Club Bulletin* (1893), *American Forests* (1895) ve *Audubon* (1899) en eski tarihli süreli yayınlar olarak bilinmektedir. Bibliyografya'da yer alan ve eski tarihten daha yakın tarihe doğru yayımlanan çevre süreli yayınlarından bazıları yayımlanmaya başladıkları yıllara göre şöyledir: *National Parks and Conservation Magazine* (1926), *Conservation News* (1936), *Conservation Report* (1938), *Nature Study* (1946), *Journal of Soil and Water Conservation* (1946), *Environment* (1958).

ABD'de yayımlanan bu dergilere ek olarak İngiltere'de 1913'te British Ecological Society tarafından yayımlanmaya başlanan **Ekoloji Dergisi** (Journal of Ecology, 2010) başlangıcından günümüze kadar aralıksız olarak yayımlanmaya devam eden dergiler arasındadır.

Yayın tarihleri oldukça eskiye dayanan ve hala yayıma devam eden dergilerin varlığı, gelişmiş ülkelerde çevre süreli yayıncılığının köklü temellere dayandığını ortaya koymaktadır. Çevre dergilerinin ilk yayımlandığı ülkeler olmasının yanında bu alandaki birikim ve gelişmişliklerinin başka bir göstergesi ise çevre disiplinine ait çeşitli konulara yönelik dergilerin yayımlanmasıdır. Özellikle 1970’li yıllarda gelişmiş ülkelerde dergi adına yansıyan çevre konuları, gelişmekte olan ülkelerde ya henüz gündem oluşturmamıştır ya da yeni gündem oluşturmaya başlamıştır.

Çevre ve hukuk, çevre ekonomisi, çevre politikası, çevre yönetimi, çevre ve kalkınma, çevre ve etik, biyolojik çeşitlilik ve koruma, iklim değişikliği gibi konularda dergilerin yayımlanması, gelişmiş ülkelerde gelişme yolundaki ülkelere göre erken olmuştur. Bu dergilere şunlar örnek verilebilir: **Çevre Planlama ve Yönetim Dergisi**-1948 (Journal of Environmental Planning and Management), **Kolombia Çevre Hukuku Dergisi**-1972 (Colombia Journal of Environmental Law), **Çevre Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi**-1974 (Journal of Environmental Economics and Management), **İklimsel Değişiklik**-1977 (Climatic Change), **Çevre Etiği**-1979 (Environmental Ethics), **Çevresel Etki Değerlendirmesi Dergisi**-1980 (Environmental Impact Assessment Review).

III. TÜRKİYE’DE SÜRELİ YAYINCILIKLA İLGİLİ ÇALIŞMALAR

Türkiye’de çevre süreli yayıncılığını ortaya koymadan önce, süreli yayıncılığı ve gelişimini, süreli yayınlar ve süreli yayıncılıkla ilgili araştırmaların niteliklerini ortaya koymak gerekmektedir. Bu durum ortaya konulduktan sonra Türkiye’de çevre süreli yayıncılığını değerlendirmek daha doğru bir inceleme biçimi olacaktır.

Tonta ve Al (2007, 3), Türkiye’de yayımlanan süreli yayınlara yönelik çalışmaların üç grupta incelenebileceğini ileri sürmektedirler. Birinci grupta, genel ve belli konularda yayımlanmış süreli yayınlara ilişkin genel bilgilerin yer aldığı katalog, rehber, sözlük ve dizin türü çalışmalar; ikinci grupta dergiler ve dergicilik üzerine yayımlanmış monografiler, doktora tezleri, makaleler, sempozyum bildiri kitapları ve dergi özel sayıları; üçüncü grupta ise belli bir derginin yayımlanan sayılarının içerik analizlerinin yapıldığı yüksek lisans tezleri yer almaktadır.

Türkiye’de süreli yayınlara ilişkin rehber, katalog ve bibliyografya türü yayınlara birkaç örnek olarak “Hukuk ve Ekonomi Dergileri Üzerine Bir Bibliyografya Denemesi” (Karayalçın,1956), “Kadın Dergileri Bibliyografyası” (Demirbilek vd., 1993), Türkiye Akademik Dergiler Rehberi” (Kozak, 1999), “Başlangıcından Harf Devrimine Kadar Osmanlı-Türk Süreli Yayınları ve Gazeteleri Bibliyografyası ve Toplu Kataloğu:1828-1928” (Duman, 2000), “Türkiye Tıp ve Sağlık Bilimleri Dergi Rehberi” (Küyük vd., 2007) verilebilir.

Bibliyografya türü çalışmaların yanında, süreli yayınların gelişimini inceleyen çalışmalar da yapılmıştır. Yapılan incelemelere göre, bu anlamda

yapılan ilk çalışmalar tıp alanında yayımlanan süreli yayınlardır (Kazancıgil ve Solok,1981; Özsoylu, 1991).

Diğer bir süreci ise süreli yayınlarda, özellikle de dergilerde yer alan makalelerden oluşan bibliyografyalar ve bu makalelerin çözümlenmesi oluşturmaktadır. Dergilere yönelik bibliyografya çalışmalarına örnek olarak şunlar gösterilebilir: “MTA Dergisi Makaleler Bibliyografyası” (1959), “Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Makaleler Bibliyografyası” (Satıoğlu vd.1989), “Mülkiyeliler Birliği Dergisi Makaleler Bibliyografyası” (Benli, 1993), “Tarih Enstitüsü Dergisi Bibliyografyası” (Terzi, 1994), “Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Bibliyografyası 1-9” (Yörük, 2003), “Türk Hijyen ve Deneysel Biyoloji Dergisi Makaleler Bibliyografyası” (Peker Özkan vd. 2006).

Dergilerde yer alan makalelerin çözümlenmesine yönelik örnek çalışmalar ise şunlardır: “Amme İdaresi Dergisi’nde Yayınlanan Makaleler Üzerine Bir İnceleme” (Berkman, Kozan, 1979), “Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi’nde Yayınlanan Makalelerin İncelenmesi” (Önder, 2003), Türkiye’de Sosyolojinin Gelişiminde Dergilerin Yeri ve Önemi: İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi (Ercan, 2007), Türk Dili Dergisi Üzerine Bir İnceleme (1950-1955) (Baştürk, 2006).

Bu tür çalışmaların üretimi farklı alanlarda ve az sayıda olmak üzere bugün de devam etmektedir. Bu tür yayınların devamıyla birlikte, süreli yayıncılık alanında yeni tartışma ve inceleme konuları gündeme gelmiştir. Türkiye’de süreli yayıncılığın içinde bulunduğu durum, gelişimi ve geleceğine yönelik konuları tartışmak amacıyla 2000’li yılların başında yeni bir oluşum gündeme getirilmiştir. TÜBİTAK tarafından 1996’da kurulan Ulusal Akademik Ağ ve Bilgi Merkezi (ULAKBİM) tarafından ulusal veri tabanlarının oluşturulması amacıyla kurullar oluşturulmuştur. Türk Tıp Dizini Kurulu tarafından ilki 2003 yılında ve yedincisi 2009 yılında Ankara’da “Sağlık Bilimlerinde Süreli Yayıncılık” sempozyum dizinleri gerçekleştirmiştir. 2007’de birincisi ve 2008’de ikincisi olmak üzere Tarım, Veteriner Biyoloji Bilimleri Süreli Yayıncılık 1. Editörler Çalıştayı gerçekleştirilmiştir. Yine Sosyal Bilimler Veri Tabanı Kurulu, ilki 2006’da ve dördüncüsü 2009’da olmak üzere Sosyal Bilimlerde Süreli Yayıncılık Kurultay’larını gerçekleştirmiştir. (ULAKBİM, 2010). Bu çalışmalar, Türkiye’de hem ilgili alanlarda süreli yayıncılığın ve süreli yayınların gelişimi hem de genel olarak süreli yayınların ve yayıncılığın gelişimi adına önemli gelişmelerdir. Bu sempozyum ve çalıştaylar, Türkiye için süreli yayıncılıkta sorunları ortaya koyarak geleceğe yönelik atılacak adımlarda önemli bir yol haritası niteliğindedir. Türkiye’de süreli yayıncılıkla ilgili araştırmaların genel durumu yukarıdaki paragraflarda belirtilmiştir. Çevre sorunlarının 1960’lı yıllardan itibaren gündem oluşturmaya başladığı Türkiye’de, çevreye yönelik süreli yayıncılık konusunda araştırmaların yapılmamış olması bu bağlamda doğal karşılanabilir. Çünkü daha eski tarihli bilim alanlarında ve konularda yayımlanan süreli yayınların varlığına rağmen, bu alanlardaki süreli yayınların gelişimini ortaya koyan

çalışmalar dahi yok denecek kadar azdır. Bunlar en azından bugün, yukarıdaki paragrafta belirtilen ve ULAKBİM tarafından gerçekleştirilen çalışmalarla sınırlıdır.

Türkiye’de çevre süreli yayınlarına yönelik olarak yayımlanmış katalog ve rehber türü herhangi bir yayın bulunmamaktadır. Aynı şekilde çevre süreli yayınlarının gelişim sürecini ortaya koyan bir çalışma da mevcut değildir.

IV. TÜRKİYE’DE ÇEVRE KONULU MAKALELERİN YAYIN ORTAMLARI

Türkiye sanayileşmeyle ve sanayileşmenin neden olduğu çevre sorunlarıyla geç tanışmış ülkelerden biridir. Buna rağmen kırsal kesim çevre sorunları, sanayileşme dışı etkilerle geçmişten beri devam etmektedir (Ökmen, 2003: 81). Bu nedenle Türkiye’de çevre yayınlarının ilk örnekleri de sanayi dışı etkilerle devam etmekte olan kırsal kesim çevre sorunlarına yönelik olmuştur.

Türkiye’de ilk makale türü örnekler çevreye yönelik bilinç düzeyinin düşüklüğüne ve çevreye yönelik uzmanlaşmanın henüz oluşmamış olmasına bağlı olarak en erken dönemlerde çeşitli alanlarda yayın yapan dergilerde yayımlanmıştır. Örneğin, Türkiye’nin en eski tarihli ve devam eden çevre sorunu olan toprağa ve ormansızlaşmaya ilişkin sorunların konu edildiği makale türü yayınlar, 1940’lı yıllarla birlikte yayımlanmaya başlanmıştır. Bu sorunlara ilişkin makalelerin tarım ve ormanla ilişkili kurum ve kuruluşların yayın organlarında yer aldığı görülmektedir. Erozyon, ormansızlaşma ve sel gibi kırsal alan sorunlarına yönelik makalelerin yayın ortamları olarak, bu alanlara yönelik hizmet veren kurum, kuruluş ve derneklerin yayın organları olan dergiler önem taşımıştır. Yapılan araştırmalar Türkiye’de toprak, orman ve sel konularına yönelik yazılan ve çevre açısından değerlendirilebilecek makalelerin 1945’ten sonra çeşitli dergilerde yayımlanmaya başladığını ortaya koymaktadır. Örneğin Ormancılar Derneği’nin yayınladığı Orman ve Av Dergisi, Yüksek Ziraat Enstitüsü Dergisi, İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi, Türkiye Şeker Fabrikaları A.Ş. tarafından yayımlanan Pancar Dergisi bunlardan bazılarıdır.

Yukarıda belirtilen erozyon, sel ve ormansızlaşma sorunlarına yönelik makalelerin dışında, ilk kez hava kirliliği sorununa yönelik yazılar da 1950’li yıllardan itibaren yayımlanmaya başlamıştır. Bu anlamda ortaya konulan ilk makaleler (Karaoğlan, 1953; Akman, 1955; Karaca, 1957), sanayi tesislerinden etrafa yayılan kirli havanın bitki, hayvan ve insan sağlığı üzerine etkileri konusunda yazılmıştır.

Değişik disiplinlerin çevreyi ilgi alanlarına dahil etmeleri, ortaya çıkan sorunların niteliğiyle de ilgilidir. Örneğin kirli havanın bitki ve hayvan sağlığına yönelik olumsuzluklarını ele alan yazılar veterinerlik ve tarım dergilerinde yayımlanmıştır. Ankara’da ortaya çıkan hava kirliliği sorunu da 1960’lı yılların başında yoğun olarak hissedilmeye başlandı ve çeşitli dergilerde sorunu ele alan makaleler yayımlandı. Ancak, sorunun daha çok insan sağlığına yönelik olumsuzluklarla kendini göstermesi nedeniyle, o dönemde konuya yönelik

makaleler (Ural vd. 1961; Akkaynak, 1964; Fıratlı, 1964; İleri, 1964), tıp alanında yayın yapan dergilerde de (Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası, Tüberküloz ve Toraks) yayımlanmıştır.

Çevrenin disiplinlerarası özelliği, çevreye yönelik makalelerin yayımlandığı dergi sayısını da arttırmıştır. Fen bilimleri, sosyal bilimler ve sağlık bilimlerinde çevreyi ve çevre sorunlarını ele alan araştırmaların yapılması kadar, araştırma sonuçlarının yayınlanması da ilgili disiplinler için zorunluluk olarak ortaya çıkmıştır. Ana konusu çevre olmamasına rağmen hemen her alandaki süreli yayınlarda ve diğer dergilerde çevreye yönelik makaleler yayımlanmaktadır.

Çevrenin konu edildiği makale düzeyindeki ilk araştırmalar, çevre bilinç düzeyinin düşüklüğü ve çevrenin bir uzmanlık alanı olarak gelişmemiş olması nedeniyle, genellikle alan dışı dergilerde yayımlanmıştır. Fakat çevre sorunlarında meydana gelen artışlar, çevrenin bir uzmanlık alanı olarak gelişmesine neden olmuştur. Çevrebilim, çevre mühendisliği, kentleşme ve çevre sorunları, çevre hukuku, çevre politikaları, çevre sosyolojisi, çevre felsefesi, çevre ekonomisi, çevre yönetimi, tarım ekolojisi, çevresel tıp, ekolojik planlama vb. gelişen alanlar, çevredeki olumsuz değişimlerin meydana getirdiği gelişmeler olarak ortaya çıkmıştır.

Çevreye yönelik makalelerin, alan dışındaki dergilerde yayımlanması günümüzde de devam etmektedir. Çevre sorunlarıyla birlikte gelişen çevre yayınları, konuya yönelik yeni dergilerin de yayımlanmasına zemin hazırlamıştır. Dergiler dışında, çevreye yönelik faaliyetleri bulunan kurum ve kuruluşlar tarafından yayımlanan çevre bültenleri ile sadece çevreye yönelik haberlerin, makalelerin ve yorumların yer aldığı çevre gazeteleri de önemli birer çevre süreli yayını olarak gelişme göstermiştir.

V. TÜRKİYE'DE ÇEVRE SÜRELİ YAYINLARI

Amacı, çevreyle ilgili konuları tartışmaya açmak, kamuoyuna ve ilgililere sunmak olan çevreye yönelik yazılara yer veren süreli yayınlar, çevre süreli yayınları olarak değerlendirilebilir. Bu süreli yayınlar, Türkiye'de yukarıda da belirtildiği gibi dergi, gazete ve bülten adlarıyla yayımlanmaktadır.

Doğrudan çevreye yönelik süreli yayınların yayımlanması, 1960'lı yılların ikinci yarısından sonra gerçekleşmiştir. Bu gecikmenin arkasında çevre bilinç düzeyinin eksikliği, çevreye yönelik araştırma ve yönetim birimlerinin henüz oluşturulmamış olması, çevreye yönelik eğitim birimlerinin bulunmayışı ve çevreye yönelik gönüllü örgütlenme düzeyinin yetersizliği gibi nedenler yatmaktadır. Örneğin Türkiye'de çevreye yönelik resmi düzeyde örgütlenmenin temelleri ile çevreye yönelik eğitimin verilmeye başlanması 1970'li yıllarla birlikte gerçekleşmiştir.

Çevreye yönelik gönüllü kuruluşların gelişimine bakıldığında bunların son yıllarda giderek arttığı ancak 1980 öncesi dönemde sayılarının ancak 19 olduğu belirlenmiştir (Atauz, 2000:202). Türkiye'de üniversite sayısındaki artış, akademisyen araştırmacı sayısının da artmasına neden olmuştur. Akademik

yükselmelerde bilimsel yayınların taşıdığı önem, bilimsel nitelikteki bilginin üretimi kadar yayımlanmasını ve buna bağlı olarak da dergi sayısında artışa neden olmuştur. Ayrıca dergi sayısındaki artışa ek olarak dergilerin niteliğinde de önemli değişimler olmuştur. Ulusal ve uluslararası hakemli dergilerin yayımlanması ve belli alanlarda uzmanlaşması da bu sürecin bir parçasıdır. Örneğin, farklı özelliklerde ve alanlardaki dergilerde çevre konulu makalelerin yayımlanması devam etmekle birlikte, doğrudan çevreye yönelik uzmanlık dergileri de yayımlanmaktadır. Bunlara ek olarak çevre süreli yayınları arasında yer alan ve dergi sayısından daha az olan gazete ve bültenler de yayımlanmaktadır.

Doğrudan çevreye yönelik yayın yapmamakla birlikte çevreye yönelik makalelere de yer veren dergilerden bazıları “çevre özel sayısı” çıkarmakta ve o sayıyı çevreye ayırma yoluna gitmektedir. Bu “özel sayı” yayımcılığı da çevre yayımcılığı adına önemli bir gelişmedir. Çevre özel sayısı çıkaran dergilerden bazıları şunlardır: “Yapı Dergisi-1977”, “Şehir Dergisi-1988”, “Mülkiyeliler Birliği Dergisi, 1990”, “Türk Yurdu Dergisi-1991”, “Yeni Türkiye Dergisi-1995”, “Standart Dergisi-1995” ve “Memleket Mevzuat Dergisi-2008”.

A. Ortaya Çıkış Dönemlerine Göre Süreli Yayınlar

Türkiye’de çevre süreli yayınlarının dönemsel olarak incelenmesinde 1960’lı yıllar başlangıç noktası olarak alınmıştır. Bunun nedeni ise çevre amaçlı ilk süreli yayının bu dönemde yayımlanmasıdır. Dönemlere göre süreli yayınlar ortaya konulurken, her bir süreli yayın, ilk kez yayımlandığı dönem içerisinde değerlendirilmiştir. Örneğin 1990’lı yıllarda yayına başlayan ve yayıma devam eden bir süreli yayın, 2000’li yıllardaki yayınlar içerisinde incelemeye alınmamıştır, değerlendirme, ilgili yayının “yayımlandığı ilk yıl” esas alınarak yapılmıştır.

Çizelge 1: Süreli Yayınların Yayımlanmaya Başladığı Döneme Göre Dağılımı

Yayın Türü	Dönem					Toplam
	1960-1969	1970-1979	1980-1989	1990-1999	2000-2010	
Dergi	1	2	5	23	21	52
Bülten	-	-	1	16	13	30
Gazete	-	-	1	6	5	12
Toplam	1	2	7	45	39	94

1960-1969 Dönemi: Türkiye’de doğrudan çevre ile ilgili konulara yer vermek ve bu konuda en azından çevre bilinç düzeyi yüksek insanlar arasında bilgi alışverişi sağlamak amacıyla yayımlanan “çevre” dergilerinin tarihi çok eski yıllara kadar uzanmamaktadır. Yani 1960’lı yılların ikinci yarısına kadar olan süreçte doğrudan çevre amaçlı yayın yapan bir dergi yoktur. Çevreye yönelik yazıların yayımlandığı çeşitli nitelikte dergilere rağmen, doğrudan çevre amaçlı yayın yapan ilk dergi 1966 yılında yayın hayatına başlamıştır. 1955’te kurulan Türkiye Tabiatını Koruma Derneği tarafından çıkarılan “**Tabiat ve**

İnsan Dergisi”, o günden bugüne kesintisiz olarak yayına devam eden ilk çevre dergisidir.

1970-1979 Dönemi: Bu dönemde çevre alanında uluslararası ve ulusal ölçekte önemli gelişmeler olmuştur. 1972’de Birleşmiş Milletler öncülüğünde Stockholm’de “Çevre ve İnsan Konferansı” düzenlenmiş ve Türkiye’de bu Konferansa katılmıştır. Konferansın çıktıları tüm dünyada çevreye yönelik tartışmaları da artırarak devam ettirmiştir.

Türkiye’de çevrenin kamu yönetimi örgütü içinde bir yapılanmaya kavuşturulma çalışmaları bu dönemde başladı. Çevre Sorunları Koordinasyon Kurulu adıyla oluşturulan ilk yapı, 1978’de Başbakanlığa bağlı Çevre Müsteşarlığına dönüşmüştür (Erim, 1997: 379-380). Çevrenin önem kazanan bir konu olarak belirmesiyle atılan bu olumlu adımlar, çevreye yönelik bilinç düzeyinin de gelişmesine katkı sağlamıştır.

Çevreye yönelik resmi ve gönüllü örgütlenmeler, çevre süreli yayıncılığı açısından da yeni gelişmeleri beraberinde getirmiştir. Örneğin 1963 yılında kurulan bir kamu kurumu olan TÜBİTAK tarafından 1977’de yayımlanmaya başlanan “Türk Mühendislik ve Çevre Bilimleri Dergisi”, hem bilimsel nitelikli bir dergi olması hem de kamu yönetimi örgütü tarafından çıkartılan ilk dergi olması bakımından önemlidir. Bu dergi, bilimsel içerikli makaleleriyle yayıma devam etmektedir.

1972’de kurulan Türkiye Çevre Koruma ve Yeşillendirme Derneği tarafından 1979’da “Çevre Koruma Dergisi” çıkarılmaya başlanmıştır. Çevre Koruma Dergisi, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından “çevre koruma eğitimi ve öğretimi” açısından okullara tavsiye edilmiş bir dergi özelliğindedir (Tebliğler Dergisi, 1991: 296).

1980-1989 Dönemi: Bu dönemde çevreye yönelik dergi sayısında önemli artışlar olmuştur. Dönemin en dikkat çeken özelliği, çevreden sorumlu en tepe örgüt olan Çevre Genel Müdürlüğü tarafından çevreye yönelik bir derginin (Çevre ve İnsan) çıkarılmasıdır. Bu dönemde yayıma başlayan diğer çevre dergileri ise “Belde ve Çevre”, “Yeşil Dünya” ve “Çevre ve Ormanlık” dergileridir. Doğal Hayatı Koruma Derneği’nin yayın organı olan ve uzun yıllar yayına devam eden “Kelaynak” bu dönemde yayın hayatına başlayan diğer bir çevre süreli yayıdır. Çevre gazeteciliğinde bu dönemde gelişmeler olmuş ve “Çevre Gazetesi” adıyla bir gazete yayıma başlamıştır. Çevre alanında bir bültenin yayımlanması da yine bu dönemde meydana gelmiştir. Türkiye Çevre Vakfı tarafından bu güne kadar yayımlanmaya devam eden “Çevre Haber”, bu çalışma kapsamında belirlenen ilk çevre bültenidir.

1990-1999 Dönemi: Bu dönem çevre süreli yayınlarında nitelik ve nicelik olarak önemli gelişmeler olmuştur. Toplam 23 adet çevre dergisinin yayıma başladığının tespit edildiği bu dönemde, genel çevre konularının işlendiği dergilere ek olarak belli bir konunun işlendiği dergiler de yayıma başladı. Ulusal hakemli olarak nitelendirilen çevre dergilerine ek olarak, ilk kez uluslararası nitelikte bir çevre dergisi de bu dönemde ortaya çıkmıştır. 1991’de

Çevre Koruma ve Araştırma Vakfı tarafından yayınlanmaya başlanan “Ekoloji Dergisi”, Türkiye’de çevre alanında yayınlanan uluslararası hakemli ilk ve tek dergi olma özelliğini taşımaktadır.

Ağaçkakan, Türkiye’deki anti nükleer hareketin başlatıcısı olan S.O.S. Akdeniz Derneği’nin girişimiyle, tartışmaların ve bilgi alışverişinin yapıldığı bir platform olarak 1992’de yayıma başlayan (Dinçer, 1996, 127) bir çevreci dergi olarak bu dönemde ortaya çıkmıştır. Dergi, yürüttüğü kampanyalarla kamuoyu üzerinde önemli etkilerde bulunmuş ve çevre-siyaset ilişkisini gündeme getiren önemli bir dergi özelliğindedir.

Çevre alanında genel olarak yayın yapan dergilerin yanında, belli konulara yönelik olarak çıkarılan dergilerin varlığı da dikkat çekmektedir. Örneğin Su Kirlenmesi Kontrolü Dergisi ile Katı Atık ve Çevre Dergisi bu anlamda yayın yapan dergilerdendir.

Dergiler dışındaki süreli yayınlar olarak 16 çevre bülteni ve 6 adet çevre gazetesi tespit edilmiştir. Bu dönemde yayımlanan bültenlerin büyük çoğunluğu, gönüllü örgütlenmeler tarafından yayımlanmış olmakla birlikte, Özel Çevre Koruma Kurumu ve Boğaziçi Üniversitesi Çevre Bilimleri Enstitüsü gibi kamu örgütleri tarafından da bültenler yayımlanmıştır.

Çevre ve Orman Bakanlığı’nın bir yayını olan “Kozalak” gazetesi, bu dönemde yayınlanmaya başlamış olup, yayıma devam etmektedir.

2000-2010 Dönemi: Çevreye yönelik yayım yapan dergilere bu dönemde yeni dergiler eklenmiştir. Ayrıca bu dönemde, elektronik dergiler de (e-dergiler) okuyucu hizmetine sunulmaya başlandı. Aslında önceki dönemlere oranla çevre bilinç düzeyindeki artış ve örgütlenmenin daha fazla olduğu düşünüldüğünde bu dönemde süreli yayım sayısının artmış olması beklenir. Bu dönemde yayım hayatına başlayan dergi sayısı, 1990’lı yıllara oranla daha az gerçekleşmiştir. Kısaca; 1990’lı yıllarda yayım hayatına başlayan 45 adet süreli yayım mevcutken, 2000’li yıllarda yayıma başlayan 39 adet süreli yayım bulunmaktadır.

Su Vakfı, Yenilenebilir Enerji Kaynakları Dergisi (2008) ile Su Kaynakları Araştırmaları Dergisi (2009)’nin yayımına başlamış olup, İklim Değişikliği ve Etkileri adlı bir derginin de yayımlanmasını planlanmaktadır. Buna ek olarak, Ankara Üniversitesi Çevre Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi tarafından Ankara Üniversitesi Çevrebilimleri Dergisi (2009) yayımlanmaya başladı. Uluslararası alanda yayım yapan Atmospheric Pollution Research de 2010 yılında yayım hayatına başlayan ve yayım dili İngilizce olan bir dergidir.

Çevre teknolojilerinin kullanımı, atık yönetimi ve geri dönüşüm konularının artan önemiyle birlikte, bu alanlara yönelik sektör dergilerinin yayım süreci de başlamış oldu. Bu dergiler enerji, teknoloji, geri dönüşüm ve atık yönetimine yönelik gelişme ve değişimlerin okuyuculara aktarılması ve tanıtılmasında önemli katkılar sağlamaktadır. Bu alanda yayımlanan dergilere örnek olarak, Su ve Çevre Teknolojileri Dergisi, Ekoloji Teknik (Çevre ve

Enerji Sektörü Dergisi), Temiz Üretim Güncesi, Çevko Dönüşüm Dergisi, Geri Dönüşüm Teknoloji Sistemleri Dergisi, Enerji Dünyası (Enerji ve Çevre Teknoloji Sistemleri Dergisi), Recycling Teknoloji Dergisi (Atık Yönetimi), Geri Kazanım ve Çevre Teknolojileri Dergisi verilebilir.

Bu dönem, çevreye yönelik elektronik gazete (e-gazete), dergi (e-dergi) ve bültenlerin (e-bülten) de okurlara sunulduğu bir dönem olma özelliğindedir. Bülten sayısı 13, gazete sayısı ise 5 olarak belirlenmiştir.

B. Yayına Devam Durumu Bakımından Süreli Yayınlar

1960'lı yılların ikinci yarısından sonra yayımlanmaya başlanan, sonraki süreçte sayıları giderek artan ve bu çalışma kapsamında sayısı 94 olarak belirlenen süreli yayınların %55'lik kısmını, dergiler oluşturmaktadır (Çizelge 1). Bu süreli yayınlardan çoğu çeşitli nedenlerden ötürü yayımına kısa sürede son vermiş ve çok az bir kısmı yayıma başladığı günden bugüne kadar ulaşabilmiştir.

Türkiye'de, doğrudan çevre amaçlı bir dergi olarak, 1960'lı yıllardan günümüze kadar ulaşmayı başarmış olan "Tabiat ve İnsan" dergisi bulunmaktadır. 1966 yılından günümüze kadar yayımlanmaya devam eden bu dergi, çevre dergilerinin en eskisidir.

1970'li yıllarda yayıma başlayan dergilerden sadece "Türk Mühendislik ve Çevre Bilimleri Dergisi", bilimsel nitelikli bir dergi olarak yayımına devam etmiş ve bugüne kadar ulaşmıştır.

Çevre amaçlı en tepe örgüt olan Çevre ve Orman Bakanlığı'nın 1986'da yayımına başladığı "Çevre ve İnsan" dergisi, bugüne kadar ulaşmayı başaran diğer bir dergidir. 1986'da Doğal Hayatı Koruma Derneği tarafından "Kelaynak" adıyla çıkarılan dergi, uzun süre basılı olarak yayımına devam etmiş olmasına rağmen, ekonomik nedenlerden ötürü elektronik ortamda okuyuculara ulaşmaya çalışmaktadır.

1990'larda yayıma başlayan dergilerin ancak üçte biri bugüne kadar ulaşmayı başarmıştır. TMMOB (Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği) tarafından 1993'te ilk sayısı çıkarılan "Çevre ve Mühendis Dergisi" günümüze kadar yayımlanarak gelen dergiler arasındadır. Çevre Koruma ve Araştırma Vakfı'nın 1991'de yayımlamaya başladığı "Ekoloji Dergisi" ile yine bu Vakfın yayımladığı "Ekoloji Magazin Dergisi" yayın hayatına devam etmektedir. Su Kirlenmesi Araştırmaları ve Kontrolü Türk Milli Komitesi tarafından 1990'da yayımlanmaya başlanan bilimsel nitelikli "Su Kirlenmesi Kontrolü Dergisi" de yayıma devam eden dergilerdendir. Bu dergi 2005 yılından sonraki sayılarını İTÜ Dergisi/e- Su Kirlenmesi Kontrolü adı altında çıkarmaya başladı. "Katı Atık ve Çevre Dergisi" de 1991'den bu yana yayımına devam etmektedir. Türkiye'de çevreye yönelik bilimsel araştırma merkezlerinden olan Hacettepe Üniversitesi Çevre Uygulama ve Araştırma Merkezi, "Çevre Bilimleri Dergisi"ni 1994'de çıkarmaya başlamış ve aralıklı da olsa bugüne kadar sürdürmeyi başarmıştır. "Yeşil Atlas Dergisi" ve "Buğday Ekolojik Yaşam

Dergisi” 1998’den bugüne yayımlanmaya devam eden diğer dergiler olarak belirlenmiştir.

2000’li yıllarda çıkarılmaya başlayan dergilerin tamamına yakını varlığını sürdürmektedir. Bu dönemde çıkarılan dergiler içerisinde en eski tarihli olanlar 2000’de yayımına başlanan “Çevre Bilim ve Teknoloji Dergisi” ile “Enerji Dünyası Dergisi”dir. Dergilerin %60’a yakın bir oranı 2007 yılından itibaren yayıma giren genç dergi niteliğindedir. Çevre alanında belli bir konu odaklı yayımlanan dergilerin sayısı, 1990’lı yıllara göre bu dönemde daha da artmıştır. Yenilenebilir enerji kaynakları, geri dönüşüm, temiz üretim, çevre teknolojileri gibi konularda yayın yapan dergiler bunlara örnektir.

Çevre alanında yayımlanan dergi türü süreli yayınların toplam sayısı 52 olup, bunlardan yalnızca 28 tanesi, yayıma başladığından bugüne kadar yayımlanmaya devam etmektedir. Kısaca, dergi türü yayınların %54’ünün yayımı devam etmektedir.

Çevre gazete ve bültenlerinin yayımlanma durumuna bakıldığında ise şöyle bir durum ortaya çıkmaktadır: 1980’lerde yayıma başlayan Türkiye Çevre Vakfının “Haber Bülteni” bugün de yayıma devam etmektedir. 1990’larda yayıma başlayan 16 bülten yayıma devam edenlerin sayısı, 2 olarak belirlenmiştir. 2000’li yıllarda yayımlanmaya başlanan bültenlerin ise ancak %50’si varlığını sürdürmektedir. İnceleme dönemleri içerisinde yer alan tüm bültenler genelinde yayın devamına bakıldığında ise, %27’sinin yayıma devam edebildiği belirlenmiştir.

Çevre gazeteleri, çevre süreli yayınları içerisinde en az yayımlanan türdür. Bugün yayımı devam eden çevre gazetelerinin sayısı 5 olarak belirlenmiştir. Yeşil Dünya adlı gazete ulusal bir gazete niteliğindedir.

Yeşillerin bir yayını olan Yeşil Gazete ise elektronik ortamda okuyuculara ulaşmaktadır. Makaleler haftalık, röportaj ve haberler ise her gün güncellenmektedir (Yeşil Gazete, 2011).

Süreli yayınlar genelinde yayım durumuna bakıldığında ise toplamda 94 olan dergi, gazete ve bültenlerden sadece 41 tanesi varlığını sürdürmektedir. Yani Türkiye’de 1960’lı yılların ikinci yarısından itibaren yayımına başlanan süreli yayınların ancak % 44’lük kısmı yayımlanmaya devam etmektedir.

C. Yayıncılara ve Yayımlandıkları İllere Göre Süreli Yayınlar

Çevre süreli yayınlarını yayımlayan kesimlerin ortaya konulması ve bunların yayımlandığı illerin belirtilmesi de araştırmanın bütünlüğü açısından önem taşımaktadır. Böylece hem çevre süreli yayıncılığında öne çıkan kurum, kuruluş ve örgütlenmeler ortaya konulmakta, hem de bunları yayımlayanların yani çevreyle ilgilenen örgütlenmelerin çoğunlukla faaliyette buldukları illerin hangileri olduğuna ilişkin bulgular elde edilebilmektedir.

Yapılan incelemede Türkiye’de çevre dergileri içerisinde en çok yayın yapan kesimi, çevre gönüllü kuruluşların (vakıf, dernek vb.) oluşturduğu görülmüştür. Dergilerin %45’lik kısmı bu gönüllü kuruluşlar tarafından yayımlanmıştır.

Türkiye’de sağlık bilimleri alanında yayımlanan dergiler üzerine yapılan bir incelemede (Küçük, 2003) de benzer bir bulgu ortaya konulmuştur. Sağlık bilimler alanında yayımlanan dergilerin yayıncılara göre dağılımında ilk sırada dernek ve vakıfların yer aldığı görülmektedir.

Bültenlere bakıldığında ise toplam 30 adet bültenin 21’inin yine gönüllü çevre örgütleri tarafından yayımlandığı dikkat çekmektedir. Bu da tüm bültenler içerisinde %70’lik bir orana karşılık gelmektedir. Dergi yayıncılığında olduğu gibi bülten yayıncılığında da çevre örgütlenmeleri ilk sırada yer almıştır. Çevre süreli yayınlarından en az yayımlanan yayın türü olan gazetelerin ise %27’si yine çevre gönüllü örgütlenmeleri tarafından çıkartılmıştır.

1990’lı yıllara kadar olan dönemde yayımlanan dergi türü süreli yayınların tamamı Ankara ve İstanbul’da yayımlanmıştır. 1990 sonrasında bu iki il dışındaki bazı illerde de çevre süreli yayınları yayımlanmıştır. Bunlar arasında, Antalya, Adana, Samsun, Malatya, Muğla, Denizli, Hatay, Yalova, Aydın, Çorum ve Urfa gibi iller yer almaktadır. Dergiler genelinde bakıldığında ise, en fazla *çevre dergisinin* yayımlandığı il İstanbul (%45) dur. Bunu, %29’luk oranla Ankara ve %12’lik oranla İzmir takip etmektedir. Bu sonuca benzer bir sonuç, Tonta ve Al (2007,31) tarafından gerçekleştirilen “Türkiye’nin Bilimsel Yayın Haritası: Türkiye’de Dergi Yayıncılığı Üzerine Bibliyometrik Bir Araştırma” başlıklı çalışmada ortaya konulmuştur. Araştırma bulgularına göre, Türkiye’de yayımlanan makalelerin %48’i İstanbul, %45’i Ankara ve %3’ü ise İzmir’de yayımlanan dergilerde yer almıştır.

Tüm süreli yayınlar toplamında, en çok süreli yayına sahip olan İstanbul, Ankara ve İzmir’in, bu yayınların %79’luk kısmının yayımlandığı iller olduğu ortaya çıkmıştır. Süreli yayınların bu üç il arasında dağılımına bakıldığında ise İstanbul’un (%38) ilk sırada ve Ankara’nın (%32) ise ikinci sırada en çok çevre süreli yayını yayımlayan il olduğu belirlenmiştir. Bu iki ili daha az bir oranla İzmir (% 9) izlemiştir.

VI. SONUÇ

Bu çalışmada Türkiye’de geçmişten günümüze kadar yayımlanmış çevre süreli yayınlarından hareketle, çevre süreli yayıncılığının gelişimi incelenmiştir. Araştırma sonuçlarına göre Türkiye’de çevre süreli yayıncılığının temelleri 1960’lı yıllarla birlikte atılmıştır.

Çevre sorunlarının ortaya çıkışı, çevre bilinç düzeyi ve çevreye yönelik yasal ve kurumsal gelişmelerle birlikte çevre süreli yayıncılığında da önemli gelişmeler olmuştur. Çevreye yönelik yazılar öncelikle çeşitli alanlarda yayım yapan dergilerde yer almıştır. 1940’lı yıllarda çevreye yönelik ilk örneklerine ulaşılan yazılar genellikle dönemin önde gelen sel, erozyon, kuraklık ve ormansızlaşma gibi çevre sorunları üzerine yazılmış ve bu alanlarda faaliyette bulunan kurum ve kuruluşların süreli veya süresiz yayınlarında yer almıştır. Bu dergiler dışındaki öteki pek çok yayım organında da çevreye ve çevre sorunlarına yönelik yazılara ulaşmak mümkündür. Bu durum, çevrenin disiplinlerarası bir alan olduğunu da ortaya koymaktadır.

Türkiye’de çevre süreli yayıncılığının başlamasında çevre gönüllü örgütleri öncü olmuştur. 1966’da Türkiye Tabiatını Koruma Derneği’nin yayımlamaya başladığı “Tabiat ve İnsan”, çevre süreli yayınları arasında ilk örneği oluşturmaktadır. Kamu kurumlarının çevre süreli yayınları yayımlaması daha sonraki bir dönemde gerçekleşmiştir. Bu anlamda TÜBİTAK tarafından 1977’de yayımlanmaya başlanan Türk Mühendislik ve Çevre Bilimleri Dergisi, Türkiye’de kamu kurumu tarafından yayımlanan ilk süreli yayındır. Çevreden sorumlu en üst örgütlenme olan Çevre ve Orman Bakanlığı ilk çevre süreli yayını 1986’da ve o zaman ki Çevre Genel Müdürlüğü düzeyindeki örgütlenmesi döneminde yayımlamıştır. En çok çevre süreli yayınlarının yayımlayan örgütlenmeler olarak da yine çevre gönüllü örgütleri ortaya çıkmıştır.

Süreli yayınların ilk örneği olan dergilerden sonra değişik türlerde süreli yayınlar da ortaya çıkmıştır. İlk çevre bülteni ve çevre gazetesinin yayımlanması 1980’li yıllarda gerçekleşmiştir. Çevre süreli yayınları içerisinde en az üretilen yayın türü gazetelerdir.

Süreli yayınlardaki en önemli sayısal artış 1990’lı yıllarda gerçekleşmiştir. Yayınların %89’luk oranı 1990 sonrası dönemde ortaya çıkmıştır. Bunun %48’i 1990-1999 döneminde, %41’i ise 2000-2010 döneminde yayıma başlamıştır. Bu yayınların sayısı başlangıçtan günümüze kadar olan süreçte artmış olmakla birlikte, yayımı sona erenlerin sayısının, yayıma devam edenlerden daha fazla olduğu görülmektedir. 1990 sonrası dönemde yayımlanmaya başlanan yayınların %58’inin yayımına son verilmiştir.

Çevre sorunlarının genişleyen ve derinleşen yapısı çevre yayıncılığının gelişmesine olduğu kadar bu yayınların niteliklerinin de değişip gelişmesine neden olmuştur. Bugün Türkiye’de ulusal ve uluslararası hakemli çevre dergilerinin yayımlanması önemli bir gelişmedir. Genel olarak çevreye yönelik yayın yapan dergilerin yanında çevrenin farklı alt dallarına yönelik yayın yapan dergiler de bulunmaktadır. Türkiye’de bilimsel nitelikli, hakemli ve uluslararası yayın yapan çevre dergilerinin varlığı gibi belli konularda yayın yapan dergilerin de yayımlanmaya başlamış olması bu bakımdan önemli birer gelişmedir. Genel çevre konuları dışında atık, su, enerji, geri dönüşüm gibi çevrenin değişik alanlarında yayımlanan dergiler bunlara örnek olarak verilebilir. Türkiye’de çevre süreli yayıncılığında hakemli ve uluslararası hakemli dergilerin varlığı, yayıncılıkta belli bir noktaya geldiğinin göstergesidir.

Süreli yayınların en fazla yayımlandığı il sıralamasında İstanbul 36 yayınlı(%38) ilk sırada, Ankara ise 30 yayınlı(%32) ikinci sırada yer almıştır. Bu durum çevre örgütlenme düzeyinin bu illerde yüksek oluşu, Türkiye’nin en çok nüfusu barındıran ve çevre sorunları bakımından da önde olan yerler olması gibi nedenlerle açıklanabilir. Bu nedenlere ek olarak yayınevlerinin ve matbaaların bu illerde daha fazla olması gibi nedenler de eklenebilir.

Çevre süreli yayıncılığını ortaya koymaya yönelik yapılan araştırmada, bu yayınları belirlemek oldukça sıkıntılı olmuştur. Bu yayınlara ilişkin bilgilerin topluca bir arada yer aldığı bir kaynağa ulaşamamıştır. Bu bakımdan araştırmada, hem çevre süreli yayınları bir araya getirildi hem de tarihsel süreçte çevre süreli yayınlarının gelişim durumu ortaya konulmaya çalışıldı.

Çevre süreli yayıncılığıyla ilgili çalışmaların olmaması, bu konuya yönelik araştırmaların artırılması ve bilimsel ortamlarda ele alınması gerektiğini ortaya koymaktadır. Bu bakımdan ULAKBİM tarafından düzenlenen süreli yayıncılıkla ilgili bilimsel toplantılarda, “çevre süreli yayıncılığı” da ele alınarak, konunun geliştirilmesine yönelik katkılar ortaya konulabilir.

Çevre süreli yayınlarının yayına devam edememelerinin nedenlerinin araştırılıp ortaya konulması da çevre süreli yayıncılığı açısından araştırılması gereken diğer önemli bir konudur. Ayrıca, Türkiye’de yayımlanan bilimsel nitelikteki çevre dergilerinin büyük çoğunluğunun fen ve mühendislik alanında yayın yapan dergiler olduğu dikkat çekmektedir. Sosyal çevrebilimleri alanında yayın yapan bilimsel dergilerin olmaması da çevre süreli yayıncılığında ortaya çıkan önemli bir eksiklik olarak belirmektedir.

KAYNAKLAR

AKKAYNAK, Selahattin(1964), “Hava Kirliliği ve İnsan Üzerindeki Etkisi”, *Tüberküloz ve Toraks*, S:2, ss.151-162.

AKMAN, Şahin(1955), “Murgul Bakır Fabrikası Bacalarından Çıkan Kükürtdioksit Gazları ile Bulaşmış Otları Yiyen Hayvanlarda Sülfürik Asit ile Zehirlenme Olayları Üzerinde Araştırmalar”, *Ankara Üniversitesi Veterinerlik Fakültesi Dergisi*, S:1-2, ss.3-31.

ATAUZ, Akın(2000), “Çevreci Sivil Toplum Hareketinin Yakın Tarihi”, Zeynep Boratav (yay. haz.), (2000), *Türkiye’de Çevrenin ve Çevre Korumanın Tarihi Sempozyumu*, İstanbul:Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayını):ss.194-220.

Basın Kanunu (2004), <http://www.belgenet.com/yasa/k5187.html>, (Erişim:09.10.2009).

BAŞTÜRK, Mehmet (2006), *Türk Dili Dergisi Üzerine Bir İnceleme (1950-1955)*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.

BENLİ, Hasan Tahsin(1993), *Mülkiyeliler Birliği Dergisi Makaleler Bibliyografyası (1966-1992)*, Ankara: Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları No:13.

BERKMAN, Ümit, Kamil Kozan(1979), “Amme idaresi Dergisi’nde Yayınlanan Makaleler Üzerine Bir İnceleme”, *Amme İdaresi Dergisi*, C:12, S:1, Ankara: ss.9-26.

DEMİRBİLEK, Zehra, Gökçen Art, Selmin Kurç, Serpil Çakır, Sevim Yılmaz, Tülay Geçtürk, Zehra Toska(1993), *Kadın Dergileri Bibliyografyası (1869-1927) İstanbul Kütüphanelerindeki Eski Harfli Türkçe*, İstanbul: Metis Yayınları.

DİNÇER, Meral (1996), *Çevre Gönüllü Kuruluşları*, Ankara:TÇV Yayını.

DUMAN, Hasan (2000), *Başlangıcından Harf Devrimine Kadar Osmanlı-Türk Süreli Yayınları ve Gazeteleri Bibliyografyası ve Toplu Kataloğu:1828-1928*, Ankara: Enformasyon ve Dokümantasyon Hizmetleri Vakfı Yayını.

ERCAN, Recep (2007), *Türkiye’de Sosyolojinin Gelişiminde Dergilerin Yeri ve Önemi: İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi.

ERİM, Refet (1997), “Türkiye’de Yasama, Yürütme ve Yargının Çevre Yaklaşımları”, Ruşen Keleş (ed.), *İnsan Çevre Toplum*, Ankara: İmge Kitabevi: ss.372-394.

FIRATLI, Tahsin (1964), “Atmosfer Kirlilikleri ve Solunum Sistemi Hastalıkları Fizyopatoloji Patojeni”, *Tüberküloz ve Toraks*, C:12, S:2: ss.176-181.

GÖRMEZ, Kemal (2007), *Çevre Sorunları*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

İLERİ, Abdullah (1964), “Hava Kirlenmesi”, *Tüberküloz ve Toraks* S:2, ss.141-150.

Journal Of Ecology (2010), “The BES's Journals and Publications”, http://www.britishecologicalsociety.org/journals_publications/, (Erişim:(04.06.2010).

KARACA, İbrahim(1957), “Zararlı Baca Gazları ve Bunlardan Karbondioksitin Bitki Hastalıkları Bakımından Tevlid Ettiği Zarar”, *Tomurcuk*, S:33, ss.8-10.

KARAOĞLAN, Hasan G. (1953), “Bakır Fabrikası Dumanının Bitki ve Hayvan Sağlığına Tesiri”, *Veteriner Hekimler Derneği Dergisi*, S:78-79.

KARAYALÇIN, Yaşar (1956), *Hukuk ve Ekonomi Dergileri Üzerine Bir Bibliyografya Denemesi*, Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayını.

KAZANCIGİL, Aykut, Vural Solok (1981), “Türk Tıp Dergileri ve Süreli Yayınları Üzerine Analitik Bir İnceleme (1949-1981)”, *Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Dergisi*, S:12, ss. 373-382.

KOZAK, Nazmi (1999), *Türkiye Akademik Dergiler Rehberi*, Ankara: Turhan Kitabevi.

KÜÇÜK, Ayşen (2003), “Türkiye’de Yayınlanan Sağlık Bilimleri Dergilerinin Sayısal Analizi”, *Sağlık Bilimlerinde Süreli Yayıncılık Ulusal Sempozyumu*, Ankara, 28 Mart 2003, (<http://www.ulakbim.gov.tr/servisler/uvt/tip/sempozyum/akucuk.pdf>), (Erişim:07.06.2011).

KÜYÜK, Ayşen, Dilek Şahin, Ayşe Polat Aydın, Lale Boz, Seher Afşar (2007), *Türkiye Tıp ve Sağlık Bilimleri Dergi Rehberi*. Ankara: ÜNAK.

NATURE(2010), “About the Journal”, <http://www.nature.com/nature/about>, (Erişim:02.07.2010).

ÖKMEN, Mustafa (2003), *Kent, Çevre ve Globalleşme*, İstanbul: Alfa Yayınları.

ÖNDER, Özgür (2003), “Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi’nde Yayımlanan Makalelerin İncelenmesi (1992-2002)”, *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, C:12, S:3, ss.48-67.

ÖZSOYLU, Şinasi(1991), “Türkiye’de Tıp Dergileri”. *Tıp Alanında Bilimsel Yayınlar Sempozyumu*, İstanbul, 30 Eylül 1991. Ankara: TÜBİTAK.

PEKER ÖZKAN, Ayşe, Saim Şahinöz, Hüseyin Göl, Ayşegül Taylan Özkan, Mustafa Ertek (2006), “Türk Hijyen ve Deneysel Biyoloji Dergisi Makaleler Bibliyografyası”, *Sağlık Bilimlerinde Süreli Yayıncılık 4. Ulusal Sempozyumu*,

<http://www.ulakbim.gov.tr/cabim/vt/uvt/tip/sempozyum4/sunum.uhtml>. (Erişim: 05.06.2011).

PONTING, Clive (2000) *Dünyanın Yeşil Tarihi: Çevre ve Uygarlıkların Çöküşü*, İstanbul: Detay Basım.

SATIOĞLU, Ceyda, Latif Köksal, Hadiye Oğuz (1989), *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi Makaleler Bibliyografyası (1952-1988)*, Ankara Üniversitesi Yayını.

TEBLİĞLER DERGİSİ (1991), 24.06.1991 tarih ve 2339 sayı, s.296.

TERZİ, Arzu (1994), “Tarih Enstitüsü Dergisi Bibliyografyası”, *Tarih Enstitüsü Dergisi*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, S:14, ss.173-204.

THE AMERICAN NATURALIST(2010), “About Journal-Descripton”, <http://www.journals.uchicago.edu/page/an/brief.html>, (Erişim,25.10.2010).

TONT, Sargun (2000), “Batı Ülkelerinde Kurtarıcı Çevreciliğin Gelişimi”, Zeynep Boratav (yay. haz.), (2000), *Türkiye’de Çevreciliğin ve Çevre Korumanın Tarihi Sempozyumu*, İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayını, ss.21-25.

TONTA, Yaşar, Umut AL (2007), *Türkiye’nin Bilimsel Yayın Haritası: Türkiye’de Dergi Yayıncılığı Üzerine Bibliyometrik Bir Araştırma* (Hacettepe Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, Proje No: SOBAG-105K088), <http://www.bby.hacettepe.edu.tr/105K088.pdf>, (Erişim, 01.09.2010)

TÜBİTAK(1980), *Kataloglama Kuralları*, Ankara: TÜBİTAK Bilimsel ve Teknik Dökümantasyon Merkezi, No:439.

ULAKBİM-Ulusal Akademik Ağ ve Bilgi Merkezi(2010), <http://www.ulakbim.gov.tr/cabim/toplanti>. (Erişim: 18.10.2010).

URAL, Zeki Faik, Sevim B. Örnek, Zahide Luğal (1961), “Ankara’da Atmosfer Kirlilikleri”, *Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası*, S:3, ss.47-57.

Yeşil Gazete (2011), “Hakkımızda”, <http://www.yesilgazete.org/>, (Erişim:01.06.2011).

YÖRÜK, Doğan (2003), “Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Bibliyografyası(1-9)”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Konya: S:10, ss.543-560.

WATSON, Mike(1974), “A Bibliography of Key Environmental Periodical”, <http://www.eric.ed.gov/ERICWebPortal/recordDetail>.(Erişim:5.6.2010).